

Estetik Müdahale Tartışmaları Bağlamında Mülk Beden Argümanına Eleştirel Bir Bakış

A Critical Look at the Property Body Argument in the Context of Aesthetic Intervention Debates

Şeyma Akartepe 

Doktor Adayı, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı, İstanbul, Türkiye, sheymoral@gmail.com
<https://ror.org/03a5qrr21>



Geliş Tarihi/Received: 14.02.2025
Kabul Tarihi/Accepted: 09.06.2025
Yayınlanma Tarihi/ Available Online: 15.06.2025

Öz: Fıkıh eserlerinde estetik müdahale konusuna farklı bağlamlarda yer verilmektedir. Bununla birlikte estetik müdahalenin fıkhi hükmü gerekçelendirilirken merkeze koyulan temel argümanlarda bazı dönüşümler yaşandığı tespit edilmiştir. Klasik dönemde bedene müdahalenin fıkhi hükmü ele alınırken *kerâmetü'l-insan ve hurmetü'l-beden* gibi ilkelerin merkeze yerleştirildiği ve bu kapsamda insanın kerâmeti sebebiyle bedeninin dokunulmaz kabul edildiği görülmektedir. Modern döneme gelindiğinde ise estetik müdahalelerin fıkhi hükmünü konu edinen çalışmaların bir kısmında bedeninin Allah'ın mülkü olmasına dayanarak söz konusu müdahalelerin meşru olmadığına dair açıklamalara rastlanmaktadır. Klasik fıkıh eserlerinin bedene müdahale hakkındaki bölümlerinde yer almayan bu argümanın, günümüzde estetik müdahale tartışmalarında kullanılabilirliğinin araştırılması ihtiyacı gündeme gelmektedir. Bedene müdahalenin fıkhi hükmüne dair tartışmalarda kullanılan argümanların dönüşümünü ve çağdaş dönemde sıkça gündeme gelen *mülkullah argümanı*ni konu edinen makalede amaç, *mülkullah argümanı*nın İslami düşünce sisteminde yer alan dayanaklarını ve günümüzde ortaya çıkış sebeplerini tespit etmek ve içerisinde barındırdığı olumlu ve olumsuz yönleri ortaya koyarak eleştirel bir bakış açısı sunmak olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Fıkıh, Beden, Estetik Müdahale, Mülk, Kerâmet, Hurmet.

Abstract: The issue of aesthetic intervention is addressed in various contexts in fiqh works. However, it has been observed that there have been some changes in the fundamental arguments central to the justification of the legal ruling on aesthetic intervention. During the classical period, when the fiqh ruling on intervention in the body was discussed, principles such as *karâma* and *hurma* were central, and within this framework, the body was considered inviolable due to the sanctity of the human being. In the modern period, however, some studies on the fiqh ruling on aesthetic interventions argue that such interventions are not legitimate, based on the fact that the body is the property of Allah. The need to investigate the applicability of this argument, which is not found in the sections on intervention in the body in classical fiqh works, has come to the fore in contemporary discussions on aesthetic intervention. The aim of this article, which addresses the transformation of arguments used in discussions on the fiqh ruling on intervention in the body and *the mülk Allāh argument* frequently raised in the contemporary period, is to identify the foundations of *the mülk Allāh argument* in the Islamic thought system and the reasons for its emergence today, and to present a critical perspective by revealing its positive and negative aspects.

Keywords: Fiqh, Body, Aesthetic Intervention, Property, Karâma, Hurma.

Giriş

Geçtiğimiz yıllarda yapılan istatistiklere göre Dünya genelinde yaklaşık 35 milyon estetik müdahale yapıldığı kayda geçirilmiştir.¹ Tıp teknolojisindeki gelişmelerin yanı sıra beden algısının değişmesi, reklam ve tüketim kültürünün yaygınlaşması gibi sebeplerle estetik müdahale talep oranı her geçen gün artmaktadır.² İnsanların bedenleri üzerinde güzellik amacıyla değişim yapmaları sadece modern dünyaya ait bir özellik olmayıp geçmişten beri beden üzerinde farklı müdahaleler yapıldığı bilinmektedir.³ Bedene estetik müdahalede bulunma isteği; etik, hukuki, dini soru ve sorunları da beraberinde getirmektedir. Bunlardan biri de estetik müdahalelerin fıkhi açıdan meşruiyeti konusudur ki bedene yapılan estetik müdahalelerin caiz olup olmamasının yani fıkhi hükmünün yanı sıra tespit edilen hükmün gerekçelendirmesi ve temel dayanağın belirlenmesi de önem taşımaktadır.

Estetik müdahaleler hakkında yapılan fıkhi tartışmalar incelendiğinde çağdaş fıkıh eserlerinin bir kısmında *mülkullah* (Allah'ın mülkü) *argümanının* kullanıldığı tespit edilmiştir. Klasik fıkıh eserlerinde ise bedene dair konularda bu argümana yer verilmediği, bunun yerine *kerâmetü'l-insan* (insanın saygınlığı) ve *hurmetü'l-beden* (bedenin dokunulmazlığı) ilkelerinin zemine yerleştirildiği görülmektedir. Fıkhi açıdan estetik müdahalelerin yanı sıra yeni nesil bedene müdahaleler konusunda da eserlerde sıkça karşılaşılan *mülkullah* argümanının İslami düşünce sistemindeki konumunu ele alan herhangi spesifik bir çalışma bulunmamaktadır. Bu açıdan makalenin güncel meselelerde kullanılan fıkhi bir argümanı bütüncül bir bakış açısıyla ele alarak alandaki bir boşluğu doldurmayı hedeflemekte ve bu açıdan özgün bir değer taşıdığı düşünülmektedir. Makalenin amacı, bedenin dokunulmaz oluşuna gerekçe olarak klasik fıkıh eserlerinde yer alan insanın kerâmeti ilkesinden modern dönemde *mülkullah* argümanına dönüşümünü göstererek bu dönüşümün olumlu ve olumsuz yönlerini tespit etmektir. Bu kapsamda konuya dair hem klasik hem modern dönemde yazılmış fıkıh eserlerinin yanı sıra *mülkullah* argümanının kullanılma ihtimali yüksek olan fıkıh usûlü ve hadis şerhleri taranmış, buna ilaveten konumuz açısından önem taşıyan hukuk ve biyoetik eserleri incelenmiştir. Araştırmamız açısından önem taşıyan literatürü değerlendirmek gerekirse öncelikle klasik dönemde yazılmış olan fıkıh eserlerinde bedene estetik amacıyla yapılan müdahalelerin farklı bağlamlarda satır aralarında değinildiğini ifade etmek gerekmektedir. Bununla birlikte bedene güzellik amacıyla müdahale konusunda 20. yüzyıla kadar spesifik bir esere rastlanmamaktadır. Bu dönemde artan yeni estetik müdahaleler ile paralel olarak bunların meşruiyetine dair tartışmalar da ivme kazanmış; tıp, etik, hukuk, sosyoloji ve psikoloji gibi hemen hemen bütün disiplinlerde estetik müdahaleler hakkında eserler hazırlanmaya başlamıştır. Salih b. Muhammed el-Fevzân, *el-Cirâhatü't-Tecmîliyye* isimli eserinde estetik müdahaleleri çeşitleriyle birlikte ayrıntılı olarak ele almaktadır. Estetik müdahalelerin fıkhi hükmünü gerekçelendirirken bedeni değiştirmenin niteliği üzerinde duran Fevzân, bu müdahalelerin meşru olmamasını birçok illet bakımından açıklaması sebebiyle alana önemli bir katkı sunmuştur. Ayrıca bedene müdahalenin meşruiyetinde *mülkullah* argümanını kullanması ve estetik müdahaleleri bu çerçevede değerlendirilmesi sebebiyle de çalışmamız açısından kıymetlidir.⁴ Alandaki bir diğer önemli çalışma da Muhammed eş-Şinkî'tî'ye ait *Ahkâmü'l-Cirâhati't-Tıbbiyye* isimli eserdir. Şinkî'tî'nin eseri genel olarak tıbbi ameliyatların hükmü hakkında olmanın yanı sıra estetik müdahaleler üzerinde de ayrıntılı olarak durmaktadır. Estetik müdahaleler de dahil olmak üzere bedene müdahale ilgili konularda temel kuralın beden Allah'ın mülkü olduğu için sadece O'nun izin verdiği müdahalelerin meşru kabul edilebileceğini belirtmektedir.⁵ Estetik müdahaleler alanında yazılmış birçok eserde müdahalenin meşru kabul edilmeyen çeşitleri açıklanırken *mülkullah* argümanına yer verilmiştir.⁶

- 1 International Society of Aesthetic Plastic Surgery (ISAPS), *ISAPS International Survey on Aesthetic/Cosmetic Procedures Performed in 2023*.
- 2 Wen Hua, *Buying Beauty: Cosmetic Surgery in China* (Hong Kong: Hong Kong University Press, 2013).
- 3 Paolo Santoni-Rugiu - Philip J. Sykes, *A History of Plastic Surgery* (Berlin: Springer, 2007), 300-306; Harold Ellis - Sala Abdalla, *A History of Surgery: Third Edition* (New York: CRC Press, 2018), 7-93.
- 4 Sâlih b. Muhammed el-Fevzân, *el-Cirâhatü't-Tecmîliyye: Arzun Tıbbî ve Dirâse Fıkhiyye Mufasssala* (Riyad: Dârü't-Tedmuriyye, 2008), 94.
- 5 Muhammed b. Muhammed Muhtâr b. Ahmed Mezid eş-Şinkî'tî, *Ahkâmü'l-Cirâhati't-Tıbbiyye ve'l-Âsârü'l-Müterettibe Aleyhâ* (Şârika: Mektebetü's-Sahâbe, 1994), 104, 182-203.
- 6 Muhammed Osman eş-Şübeyr, *Ahkâmü Cirâhati't-Tecmîl fî'l-Fıkhi'l-İslâmî* (Kuveyt: Mektebetü'l-Felah, 1989); Yâsir Abdülhamid Muhammed en-Neccâr, *Ahkâmü'l-Cirâhati't-Tecmîliyye fî Mizâni'l-Fıkhi'l-İslâmî: Dirâse Fıkhiyye Mukârene* (İskenderiye: Mektebetü'l-

Estetik müdahale ile ilgili eserlerin yanı sıra *Our Bodies Belong to God* isimli eserinde Sherine Hamdy, organ nakli örneği üzerinden mülkullah argümanının çıkışı ve yaygınlaşmasına dair açıklamaları sebebiyle önemlidir.⁷ Konuyu fıkhi açıdan ele alan bu eserlerin yanı sıra Batı'da beden mülkiyeti konusunda yazılmış pek çok eser bulunmaktadır. Mülk beden teorilerinin temeli ve otonomi prensibinin kaynağı olarak kabul edilmesi sebebiyle John Locke'a ait *Two Treatises of Government*⁸ isimli eser başta olmak üzere, *Property in the Body*⁹ isimli eser feminist bakış açısının beden mülkiyeti hakkındaki görüşünü açıklaması; *Commodifying Bodies*¹⁰ isimli eser beden mülk olarak kabul edilmesi sebebiyle ortaya çıkabilecek sorunlara ayrıntılı olarak değinmesi; *Self-Ownership, Property Rights, and the Human Body*¹¹ isimli eser ise insan bedeninin mülk olarak kabul edilmesi sonucunda insana ait biyolojik materyallerin de mülk olarak kabul edilmesi ve bunların muhtemel sonuçları üzerinde durması sebebiyle araştırmamızda temel kaynaklar arasında yer almıştır. Son olarak Merve Özaykal'ın *İslam Hukukuna göre Beden Üzerinde Tasarruf ve Organ Nakli* başlıklı doktora tezi,¹² emanet beden teorisi ve beden mülkiyeti sorununa değinmesi sebebiyle makale açısından önem taşımaktadır.

Bu temel kaynaklar ışığında şekillenen çalışmamızın ilk bölümünde klasik fıkıh eserlerinde yer alan estetik müdahale örneklerinde kullanılan gerekçelerden bahsedilecektir. İkinci bölümde ise çağdaş dönemde kullanılan gerekçelerin temeli olarak anlaşılan ve sıkça kullanılmakta olan beden Allah'ın mülkü olduğu ve insana emanet olarak verildiği için değiştirilmesinin caiz olmadığı anlamına gelen *mülkullah argümanı* üzerinde ayrıntılı olarak durulacaktır. Klasik fıkıh literatüründe yer alan argümanların çağın soru ve sorunlarına yanıt verecek şekilde dönüşümü gösterilmeye çalışılacaktır. Buna ilave olarak mülkullah argümanının İslami düşünce sistemindeki temelleri tespit edilerek bedene estetik müdahale konusunda kullanılabilirliği incelenecektir. Bu tespitlerin yanı sıra mülkullah argümanın olumsuz yönlerine de işaret edilerek kullanılırken dikkat edilmesi gereken hususlar hakkında açıklamalarda bulunulacaktır. Makalenin hem klasik hem de modern dönem fıkıh eserlerinde yer alan beden hakkındaki argümanları konu edinmesi sebebiyle literatür tarama ve karşılaştırmalı analiz yöntemlerinden faydalanılacaktır.

1. Klasik Fıkıh Eserlerinde Estetik Müdahale Tartışmalarının Zemini

Estetik müdahalelerin fıkhi hükmü araştırılırken müracaat edilmesi gereken kaynakların başında vahyin indirildiği dönemin hemen ardından gelmesi ve sünnetin devamı niteliği taşıması sebebiyle ilk dönem fıkıh eserleri yer almaktadır. Klasik fıkıh eserleri incelendiğinde günümüzde uygulanmakta olan estetik müdahalelere farklı açılardan benzer müdahale örneklerine ve hükümlerine yer verildiği görülmektedir. Bu bağlamda kullanılan gerekçelendirme metotlarından yola çıkarak günümüzde yapılan estetik müdahalelerin meşruiyeti hakkında söz söylemek mümkün hale gelmektedir. Bu sebeple öncelikle klasik döneme ait fıkıh eserlerinde estetik müdahalelerin meşruiyetinin hangi temel argümanlar üzerinden açıklandığı tespit edilmeye çalışılacaktır.

Klasik dönem fıkıh eserleri incelendiğinde kulak deldirmek, saç eklemek, saç-sakalı kesmek/boyamak, dövme yaptırmak, yüz ve vücuttaki kılları almak, altıncı parmağı kestirmek, diş eklemek, dişleri düzelttirmek gibi beden üzerinde yapılan farklı türde birçok estetik müdahale örneğine rastlanmaktadır. Makalenin kısıtları sebebiyle bu örneklerin hepsinden bahsedilmeyecek olup argümantasyon açısından temsil kabiliyeti yüksek olan birkaç örnek üzerinde durulacaktır.

Vefâi'l-Kânûniyye, 2016); Nâdiye Muhammed el-Kazmâr, *el-Cirâhatü't-Tecmîliyyetü'l-Cevânîbü'l-Kânûniyye ve's-Şer'iyye: Dirâse Mukârene* (Amman: Dâru's-Sekâfe, 2010).

7 Sherine Hamdy, *Our Bodies Belong to God: Organ Transplants, Islam, and the Struggle for Human Dignity in Egypt* (California: University of California Press, 2012).

8 John Locke, *Two Treatises of Government* (Londra: Everyman Paperbacks, 1993).

9 Donna Dickenson, *Property in the Body: Feminist Perspectives* (Cambridge: Cambridge University Press, 2017).

10 Nancy Scheper-Hughes - Loïc Wacquant (ed.), *Commodifying Bodies* (Londra: SAGE Publications Ltd, 2002).

11 Muireann Quigley, *Self-Ownership, Property Rights and the Human Body: A Legal and Philosophical Analysis* (Cambridge: Cambridge University Press, 2018).

12 Merve Özaykal, *İslam Hukukuna göre Beden Üzerinde Tasarruf ve Organ Nakli* (Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2017), 72-90.

Beden üzerinde yapılan estetik müdahalenin hükmü açıklanırken yapılan temellendirmeyi daha net görebilmek adına klasik fıkıh eserlerinde farklı bölümlerde yer alan örnekler seçilmeye çalışılmıştır. Bu örneklerden birincisi saç eklemek hakkındadır. Kadınların saç eklemesi yapmasının fıkhî hükmü tartışılırken yasaklanan şeyin saç insan saçı eklemek olduğu, bunun dışında koyun ve benzeri hayvanların kıl ve yünlerinin saç eklenmesinde herhangi bir sakınca olmadığı belirtilmektedir. Bu açıklamanın devamında insan bedeninin bir parçası olan saçın kullanılması ve değersizleştirilerek metalaştırılmasının caiz olmadığı, zira insan bedeninin bütün parçalarıyla birlikte *mükerrem* (saygın, onurlu, değerli) olduğu belirtilmiştir.¹³ Bu noktada “Saça eklemeye yapana ve yaptıranı lanet olsun.” manasındaki hadis¹⁴ ile kastedilen yasaklamanın saç insan saçı eklemek olduğu, insan saçı dışında eti yenen hayvanların yün veya kıllarını eklemenin caiz olduğuna dair açıklamalar, beden üzerinde yapılacak estetik bir müdahaleye izin verildiğini göstermektedir.¹⁵ Burada karşı çıkılan ve izin verilmeyen asıl hususun saç eklemeye yapmak değil; başka bir insanın saçını kullanmak olduğu görülmektedir. İnsan bedenine ait bir parçanın kullanılması durumunda insanın değersizleştirilmiş ve metalaştırılmış olacağına dair izahları, bedenin bütün parçalarıyla dokunulmaz olduğunu göstermekte iken bu dokunulmazlığın temel gerekçesi olarak *insanın kerâmetine* dayanılması hayli dikkat çekicidir. Benzer şekilde alım-satım ile ilgili bölümlerde yer alan saçın alınıp satılmasının meşruiyeti konusunda Hanefî mezhebi alimleri bunun caiz olmadığını, insan kerâmeti sebebiyle beden parçalarından mal gibi faydalanmanın mümkün olmadığını söylemişlerdir.¹⁶ Dolayısıyla bir estetik müdahale örneği olan kadınların saçlarına eklemeye yaparak saçlarını olduğundan fazla veya uzun göstermesine izin verildiği ancak eklenen saçın insan saçı olmaması gerektiği belirtilerek bedene estetik müdahale konusunda hurmet ve kerâmete sınır belirleyici birer ilke olarak yer verildiği görülmektedir.

Klasik fıkıh eserlerinde bedenin ve beden parçalarının dokunulmazlığına dair benzer açıklamalara düşen diş yerine başka bir diş eklenmesinin meşruiyeti hakkındaki tartışmalarda da rastlanmaktadır. Kişinin düşen dişi yerine bir ölünün dişinin takılmasının caiz olmadığına dair Hanefî fıkıh alimleri ittifak etmişlerdir. Ebû Hanîfe ve İmam Muhammed kişinin düşen dişini tekrar yerine takmanın da aynı şekilde mekruh olduğunu belirtirken, bunun yerine eti helal olan koyun gibi hayvanların dişinin takılmasının caiz olduğunu söylemişlerdir. Ebû Yûsuf ise kişinin düşen dişi yerine başkasının dişini takmasının mekruh olduğunu ancak kendi dişini tekrar yerine takmasının caiz olduğunu söylemiştir.¹⁷ Başka bir insana ait dişin takılmasının caiz olmamasını insanın mükerrem olmasına dayandırdıkları ve böyle bir müdahalenin dişi alınan insanın değersizleştirilmesine sebep olacağı için meşru kabul edilmeyeceğine dair açıklamalarından yola çıkarak ölü ve canlı bedenin bütünlüğünün hurmet vasfıyla korunduğu ve bu konuda insanın kerâmetinin temel gerekçe olarak gösterildiği görülmektedir. Tıpkı saç eklemeye yapmanın meşruiyetinde olduğu gibi genel olarak diş eklemeye konusunda da bir sorun olmayıp meşruiyetin belirlenmesinde asıl belirleyici olan, müdahale yapılırken kişinin kendisine veya bir başkasına ait bedenin dokunulmazlığını ihlal eden bir yöntemin seçilip seçilmediğidir. Zira bedene zarar verici veya beden parçalarının kullanılması sebebiyle değersizleştirici her müdahale, önce *hurmetü'l-beden* (*bedenin dokunulmazlığı*) sonra da *kerâmetü'l-insan* (*insanın saygınlığı*) ilkeleriyle çelişeceği için meşru olarak kabul görmeyecektir.

Fıkıh eserlerinde yer alan bedene müdahale örneklerinden bir diğeri de günümüzde polidaktili olarak adlandırılan altı parmaklılık durumudur. Altı parmaklı bir kişinin rızası olmadan başka biri altıncı parmağı kestiğinde ceza verilip verilmeyeceği hususunda farklı tartışmalar bulunmaktadır. Fıkıh

13 Ebû Bekr Alaeddin el-Kâsânî, *Bedâiu's-Sanâi'* (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1986), 5/126; Ebû Bekr Alaeddin Muhammed es-Semerkindî, *Tuhfetü'l-Fukahâ* (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1984), 3/344; Fahreddin Osman ez-Zeylaî, *Tebyinü'l-Hakâik fi Şerhi Kenzi'd-Dekâik* (Bulak: el-Matbaatü'l-Kübra'l-Emiriyye, 1897), 3/51.

14 Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl el-Buhârî, *el-Câmiu's-Sahîh* (Dimeşk: Dâru İbn Kesîr, 1993), “el-Vaslü fi's-Sa'r”, 81 (No: 5589); Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc Müslim, *el-Câmiu's-Sahîh*, (Kâhire: Matbaatü İsâ, 1955), “Tahrîmü Fi'li'l-Vâsile ve'l-Müstevsile”, 33 (No: 2122). (لَعَنَ اللَّهُ الْوَاصِلَةَ وَالْمُسْتَوْصِلَةَ، وَالْوَالِجَةَ وَالْمُسْتَوِجَةَ)

15 Semerkandî, *Tuhfetü'l-Fukahâ*, 3/344; Kâsânî, *Bedâiu's-Sanâi'*, 5/126-133; Sirâcuddin Ömer b. İbrâhîm b. Muhammed Mısıri İbn Nüceym, *en-Nehru'l-Fâik Şerhu Kenzi'd-Dekâik* (Beyrut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2002), 3/428; Burhaneddin el-Merğînânî, *el-Hidâye Şerhu Bidâyeti'l-Mübtedî* (Pakistan: Mektebetü'l-Büşrâ, 2011), 3/46.

16 Merğînânî, *el-Hidâye*, 13/214.

17 Kâsânî, *Bedâiu's-Sanâi'*, 5/132-133.

doktrininde ceza çeşitlerinden biri olan diyet hakkındaki bölümlerde bedene zarar vererek organlarından birini yok eden veya işlevsiz hale getirerek organ fonksiyonunu ortadan kaldıran kişiye tam diyet cezası verilmesi gerektiği belirtilmiştir.¹⁸ Altı parmaklı bir kişinin altıncı parmağını kesen kişiye aslında bu parmağı keserek faydası ve güzelliği olmayan bir şeyi ortadan kaldırdığı için normal bir organın yok edilmesi sebebiyle verilen diyet cezası yerine insanın mükerrem olması sebebiyle bedeninin dokunulmaz olduğu belirtilerek bir başka ceza çeşidi olan hükümet-i adl¹⁹ cezası verileceği ifade edilmektedir.²⁰ Alimlerin bir kısmı kesilen parmakta menfaat ve güzellik olmadığı için cezanın, bu parmak sebebiyle verilmediğini, beden dokunulmazlığı ilkesinin çiğnenmesi veya parmağın kesilmesi sonucunda çirkinleştirici bir iz bırakılması sebebiyle verildiğini söylemektedir.²¹ Söz konusu tartışmalarda beden üzerindeki bir bozukluğun giderilmesi şeklinde bile olsa beden dokunulmazlığı ilkesinin korunması ve bu ilkenin zeminine insanın kerâmetinin yerleştirilmesi dikkat çekmektedir. İnsan bedeninde organların fonksiyonlarını yerine getirecek şekilde var olmasının yanı sıra güzelliklerinin hükümlere tesir eden merkezi bir konuma yerleştirilmesi de konumuz açısından değerlidir.²²

Söz konusu örnekler incelendiğinde klasik dönem fıkıh eserlerinde bedene müdahale konusunda insanın kerâmeti ve beden dokunulmazlığı ilkelerinin tartışmaların zeminine yerleştirildiği görülmektedir. Bu temel ilkelerin yanı sıra normal beden algısı, değiştirmenin niteliği, cinsiyet, yaş, medeni durum, örf, yapıma amacı ve geçicilik-kalıcılık gibi pek çok faktörün estetik müdahalelerin meşruiyetine dair tartışmalarda etkili olduğu görülmektedir. Makalenin amacı estetik müdahalelerin zemininde yer alan argümanların uygunluğunun sorgulanması olduğu için meşruiyetinde etkili olan bütün unsurlardan bahsedilmeyecektir. Bunun yerine klasik fıkıh literatüründe bedene estetik müdahalenin meşruiyeti konusunda hurmet ve kerâmet ilkelerinin temele oturtulduğu tespit edildiği için bu kavramların üzerinde durulacaktır.

1.1. İnsanın Saygınlığı (Kerâmet) ve Bedenin Dokunulmazlığı (Hurmet) İlkeleri

Klasik fıkıh eserlerinde yer alan bedene müdahale örnekleri incelendiğinde hurmet ilkesi kapsamında beden dokunulmaz olarak nitelendirildiğinden farklı örneklerde bahsedilmiştir. *Hurmetü'l-beden* ilkesi, bedene müdahalenin yasaklığını ifade etmektedir. Bu ilke, beden dokunulmuş bir alan olarak konumlandırıldığını göstermekte olup başkalarının vereceği zararların yanı sıra insanın kendi kendine vereceği zararlara karşı da koruma altına alan iki katmanlı koruyucu bir ilke olarak anlaşılmaktadır. Bunun yanı sıra *hurmet* kavramı aslında sadece bedene zarar vermemeyi değil dokunmayı hatta bakmayı da yasaklayarak insanı ve bedenini hem hayattayken hem de öldüğü zaman koruyan çok geniş ve temel bir ilke olarak konumlandırılmıştır.²³ İnsan bedeninin bu şekilde çok boyutlu olarak korunması, klasik fıkıh eserlerinde insanın kerâmetine dayandırılmaktadır.²⁴ Tespit edebildiğimiz kadarıyla insanın kerâmetini teorik bir anlam çerçevesinde ele alan fıkıh geleneğindeki ilk âlim Debûsî (ö. 1039) olmuş ve kendisinden sonra gelen usûlcüler tarafından da takip edilmiştir.²⁵ Debûsî, insanın kerâmet vasfının sebebinin ilk olarak günümüzde insanlık veya kişilik olarak tabir edilen zimmet²⁶ daha sonra akıl olduğunu belirtmiş, kerâmetin sonucu olarak ise insanın hak ve sorumluluklara ehil olduğunu

18 Kâsânî, *Bedâiu's-Sanâi*, 7/296-297.

19 Şamil Dağcı, "Hükümet-i Adl", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 18/463-464.

20 Bedreddin el-Aynî, *el-Binâye Şerhu'l-Hidâye* (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2000), 13/199-200; Zeynüddin İbn Nüceym, *el-Bahrü'r-Râik Şerhu Kenzi'd-Dekâik* (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1997), 8/384.

21 Aynî, *el-Binâye*, 13/199-200; Zeylaî, *Tebyînu'l-Hakâik*, 6/134; İbn Nüceym, *el-Bahrü'r-Râik*, 8/384; Hüsameddin es-Siğnâkî, *en-Nihâye fî Şerhi'l-Hidâye* (Mekke: Merkezü Câmîati Ümmi'l-Kurâ, 2016), 24/220.

22 Abdurrahman Gelibolulu Seyhizâde Damad Efendi, *Mecmau'l-Enhur fî Şerhi Mültekâ'l-Ebhur* (İstanbul: Mekteb-i Sanayi Matbaası, 1891), 2/645.

23 Ebû Bekr Şemsüleimme Muhammed es-Serahsî, *el-Mebsût* (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1993), 10/146; Merğînânî, *el-Hidâye*, 4/370; Zeylaî, *Tebyînu'l-Hakâik*, 6/17; Aynî, *el-Binâye*, 2/124-131.

24 Kâsânî, *Bedâiu's-Sanâi*, 5/126-133.

25 Ebû Zeyd Abdullah (Ubeydullah) b. Muhammed b. Ömer b. İsa ed-Debûsî, *Takvîmü'l-Edille* (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2001), 465; Ebû Bekr Şemsüleimme Muhammed es-Serahsî, *Usûlü's-Serahsî* (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1975), 2/333-353.

26 A. Cüneyd Köksal, "Hanefî Fıkıh Düşüncesinde Vücub-Eda Ehliyet Ayırımı ve Bu Ayırımla İlişkili İki Mesele", *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (Darulfunun İlahiyat)* 25 (2011); Hasan Hacak, "İslam Hukukunda Kişi ve Kişilik (Zimmet) Kavramı", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 65 (2023).

söylemiştir. Bu şekilde ehliyet teorisini kuran Debûsî, kerâmet sebebiyle sahip olunan ismet, hürriyet ve mâlikiyet haklarının cebri yani zorunlu olarak bütün insanlarda bulunduğunu, bu yüzden vazgeçilemez ve devredilemez olduğunu belirtmiştir. Burada insanın mükerrem olması sebebiyle sahip olduğu ismet hakkı, insanın yaşamını devam ettirebilmesini sağlayan canının, bedeninin ve malının korunmuş olduğunu ifade etmektedir.²⁷ Ayrıca kerâmet vasfının bütün insanlarda eşit olduğunun ifade edilmesi sebebiyle din, ırk, cinsiyet, yaş gibi faktörlerin beden dokunulmazlığı konusunda etkisinin olmadığını, bütün insanların bu iç değer konusunda eşit kabul edildiğini ifade etmektedir.²⁸ Bu vasfın insanın yapıp ettiklerinden bağımsız olarak bulunan ve azalıp çoğalmayan yapısı sayesinde temel hakların temelinde yer aldığı anlaşılmakta, bu sayede bütün insanların eşit ve zorunlu olarak temel haklara sahip oldukları görülmektedir. Bu noktada insanın kerâmeti sayesinde temel hakları olan hürriyet ve mülkiyet haklarının yanı sıra ismet adı verilen canın ve beden dokunulmazlığı haklarının da garanti altına alındığı ortaya çıkmaktadır.²⁹

Kerâmet vasfının sabit ve değişmez yapısından farklı olarak *hurmet* ilkesinin zaman zaman ortadan kalktığı veya askıya alındığı durumların da bulunduğu görülmektedir. Bireysel veya toplumsal daha büyük bir faydanın sağlanması veya zararın önüne geçilmesi gibi bir ihtiyaç veya zorunluluk söz konusu olduğunda dokunulmazlığın kısmen kalktığı ve beden üzerinde müdahaleye izin verildiği istisnai durumlar da bulunmaktadır. Bedenin dokunulmazlığının kalktığı bu istisnai durumlara tıbbi gereklilik durumları,³⁰ tırnak kesme gibi temizlik için yapılan müdahaleler,³¹ sünnet gibi dini gereklilik sebebiyle yapılan müdahaleler³² ve bedensel cezalar³³ örnek gösterilebilir. Bedensel dokunulmazlığın askıya alındığı bu durumlara ek olarak fıkıh eserlerinde bazı durumlarda bedenin dokunulmazlığı ilkesinin kısmen kaldırıldığı dikkat çeken bir diğer örnek ise süslenme ve güzel görünme amacıyla yapılan müdahalelerdir.³⁴ Bu amaçla yapılan müdahalelerin de bazı şartlarla ihtiyaç kategorisinde değerlendirilerek yapılmasına izin verildiği görülmektedir. Beden dokunulmazlığının kısmen kaldırıldığı diğer istisnai durumlarda olduğu gibi güzellik ve süslenme amacıyla dokunulmazlığın hangi sınırlarda ve hangi şartlarla kalkacağını tespit etmek önemlidir, ancak makalenin konusunun fıkhi tartışmaların zemininde yer alan argümanlar hakkında olması sebebiyle tâli şartlardan bahsedilmeyecektir. Burada klasik fıkıh eserlerinde bedene diğer müdahale konularında olduğu gibi estetik müdahaleler hakkındaki tartışmalarda da en temele insanın kerâmeti ve beden dokunulmazlığı ilkelerinin yerleştirildiği tespit edilmiş olup mülkullah argümanına ve beden emanet olduğuna dair bir ifadeye rastlanmamıştır. Klasik fıkıh eserlerinde yer alan temellerin tespit edilmesinin ardından çağdaş dönemde kullanılan temel argümanlar gösterilmeye çalışılacaktır.

2. Çağdaş Fıkıh Eserlerinde Estetik Müdahale Tartışmalarının Zemini

Çağdaş fıkıh eserlerinde estetik cerrahi müdahaleler *el-cirâhatü't-tecmîliyye* şeklinde kullanılmaktadır. Eserlerde genel olarak estetik cerrahi müdahaleler üç kısma ayrılmış; yanıkların tedavi edilmesi gibi insan hayatının devamı için yapılması zorunlu olarak görülen kısım *zarûrî*, yapılmasında insan için fayda olan ancak zorunluluk olmayan kısım *hâcî*, sadece güzelleşmek, daha güzel olmak veya gençleşmek maksadıyla yapılan müdahaleler ise *tahsînî* güzelleştirme ameliyatları olarak adlandırılmaktadır. Zarûrî olan kısmı günümüzdeki rekonstrüktif plastik cerrahi alanına tahsînî olan kısmı ise kozmetik veya estetik cerrahi alanına tekabül etmektedir.³⁵

27 Serahsî, *el-Mebsût*, 10/105; Ebû'l-Fazl Mecdüddin Abdullah b. Mahmûd b. Mevdûd el-Mevsîlî, *el-İhtiyâr li-Ta'lîl-i-Muhtar* (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1937), 4/149.

28 Debûsî, *Takvîmü'l-Edille*, 465; Serahsî, *Usûlü's-Serahsî*, 2/333.

29 Tuba Erkoç Baydar, "Bedenden Cesede İnsan Onuru: Fıkhi Perspektiften Bir Analiz", *Fıkıh ve Biyoetik: İslam Hukuku Bakımından Tıbbi Konularda Karar Verme Süreci-2* (İstanbul: İSAR Yayınları, 2021), 110.

30 Serahsî, *el-Mebsût*, 16/14; Ebû Bekr el-Haddâd, *el-Cevheretü'n-Neyyire* (Dersâdet: Matbaâ-i Hayriyye, 1905), 2/126.

31 Aynî, *el-Binâye*, 13/199-200; Muhammed Ali el-Kâri, *Fethu Bâbi'l-İnâye bi Şerhi Kitâbi'n-Nukâye* (Kâhire: Mektebû'l-Matbûati'l-İslâmiyye, ts.), 3/37.

32 Mevsîlî, *el-İhtiyâr*, 4/167.

33 Kâsânî, *Bedâiu's-Sanâi*, 7/237; Mevsîlî, *el-İhtiyâr*, 4/167; Ali el-Kâri, *Fethu Bâbi'l-İnâye*, 3/37.

34 Muhammed Emîn İbn Âbidîn, *Reddû'l-Muhtar ale'd-Dürri'l-Muhtar* (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1992), 6/420; Mevsîlî, *el-İhtiyâr*, 4/167.

35 Fevzân, *el-Cirâhatü't-Tecmîliyye*, 44-50; Şinkîti, *Ahkâmü'l-Cirâhati't-Tıbbiyye*, 183-195; Neccâr, *Ahkâmü'l-Cirâhati't-Tecmîliyye*, 38-46.

Çağdaş dönemde estetik müdahaleler hakkında yazılan fıkıh eserleri incelendiğinde araştırmacıların büyük çoğunluğu sırf güzelleşme amacıyla yapılan estetik cerrahi müdahalelerin caiz olmadığını söylemektedir. Bu kabulün temelinde beden için faydadan daha büyük zarara sebep olunması, tıbbi gereklilik olmaksızın bedene müdahale edilmesi, tıbbi bir gereklilik olmaksızın avret mahallinin açılması ve anestezi alınması gibi başka yasaklanan durumlara sebep olması, necis maddelerin kullanılması, kandırma ve aldatmaya sebep olması, hekimlik mesleğinin amaçlarına uygun olmaması ve tıp ilmine zarar vermesi, israf olması, insanın bedeniyle gereksiz yere meşgul olup asıl maksadı olan kulluğu unutmaya yol açması gibi gerekçelere dayanmaktadırlar. Bu gerekçelerin yanı sıra zaruri veya ihtiyaç mertebesindeki fiziksel bir bozukluk sebebiyle beden üzerinde estetik müdahale yapılması gibi durumları sırf güzelleşme amacıyla yaptırılan estetik müdahalelerden ayırarak diğer tedavi yöntemlerinde olduğu gibi caiz olduğunu söylemektedirler. Ancak bu noktada zaruret ve ihtiyaç kavramlarını tanımlamadaki zorluğun, estetik müdahalelerin fıkhi hükmünün belirlenmesi sürecini zorlaştırdığı açığa çıkmaktadır.³⁶

Daha önceden belirtildiği üzere bu makalenin inceleme alanı, estetik müdahalelerin fıkhi hükmünün tespit edilmesi değil; klasikten modern döneme kadar fıkhi tartışmaların zemininde yer alan bedene dair temel argümanlardaki dönüşümü göstererek bu dönüşümün fıkıh geleneği açısından olumlu ve olumsuz yönlerini sorgulamaktır. 20. yüzyılın sonlarından itibaren kaleme alınmaya başlanan ve spesifik olarak estetik müdahalelerin fıkhi hükmünü konu edinen eserler incelendiğinde estetik müdahalelerin meşruiyeti konusunda genellikle ilk sırada ve en çok kullanılan delilin *tağyîru halkillah* (Allah'ın yarattığını değiştirme) olduğu görülmektedir.³⁷ Allah'ın yarattığını değiştirme argümanını daha da derinleştirerek "Allah'ın yarattığını değiştirmek neden caiz değildir?" sorusunu gündeme getiren araştırmacılar da bulunmaktadır. Bu soruya beden Allah'ın mülkü olduğu için üzerinde herhangi bir tasarrufta bulunmak ve değişiklik yapmak meşru değildir, şeklinde cevap verdikleri görülmektedir.³⁸ Klasik fıkıh eserlerinde rastlanmayıp çağdaş dönemde kullanılmaya başlanan mülkullah argümanının detaylı biçimde ele alınması ve estetik müdahaleler konusunda fıkhi bir gerekçe olarak kullanılabilirliğinin incelenmesi gerekmektedir.

2.1. Mülkullah Argümanı

Çağdaş dönemde *mülkullah argümanı*nın estetik müdahalelerin yanı sıra organ nakli ve ötanazi gibi beden üzerinde yapılan farklı tıbbi müdahalelerin fıkhi hükmü gerekçelendirilirken kullanılan bir argüman olması dikkat çekicidir.³⁹ Beden üzerinde yapılan birçok farklı müdahalenin fıkhi hükmü belirlenirken kullanılıyor olmasına rağmen argümana klasik fıkıh eserlerinde rastlanmamış olması ortaya çıkış sürecini araştırmamıza sebep olmuştur. Ortaya çıkış serüvenine dair bulguların ardından argümanın bedene dair fıkhi tartışmalarda kullanılmasındaki olumlu ve olumsuz yönler belirlenmeye çalışılacaktır.

Mülkullah kavramının tarihsel serüvenine bakılacak olursa ilk olarak Kur'ânî bir kullanım olduğu ortaya çıkmaktadır. Allah'ın yaratmış olması sebebiyle her şeyin O'nun mülkü olduğuna dair ifadeler, Kur'ân-ı Kerim'de birden çok ayette yer almaktadır.⁴⁰ Ancak mülkullah kavramının argüman olarak kullanımında ifade edilen anlamı kavrayabilmek için İslami düşünce sisteminde yer alan literatüre bakmak faydalı olacaktır. Argümanın klasik furu' fıkıh literatüründeki yerini tespit edebilmek amacıyla

36 Şübeyr, *Ahkâmu Cirâhati't-Tecmil*, 53; Kazmâr, *el-Cirâhatü't-Tecmilîyye*, 22-25; Abdülkerim ez-Zeydân, *el-Mufasssal fî Ahkâmî'l-Mer'e ve'l-Beytü'l-Müslim fi's-Şeriatî'l-İslâmiyye* (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1992), 409-410; Neccâr, *Ahkâmü'l-Cirâhati't-Tecmilîyye*, 45-46.

37 Yusuf el-Karadâvî, *el-Halâl ve'l-Harâm fi'l-İslâm* (Kâhire: Mektebetü Vehbe, 2012), 104; Şübeyr, *Ahkâmu Cirâhati't-Tecmil*, 53; Enver Ebû Bekr Hevânî el-Câf, *Medâ Şer'iyeti Cirâhati't-Tecmil ve Mes'ûiyyetü'l-Etubbâ: Dirâse Mukârene* (Kâhire: Dâru'l-Kütübî'l-Kânûniyye, 2010), 635-637; Zeydân, *el-Mufasssal*, 407-410.

38 Şinkitî, *Ahkâmü'l-Cirâhati't-Tibbiyye*, 104; Fevzân, *el-Cirâhatü't-Tecmilîyye*, 94; Abdüsettar İbrahim el-Hitî, "el-Cirâhatü't-Tecmilîyye, Davâbituhâ ve't-Tekyîfü'l-Fikhî Lehâ" (Fıkhu'l-İslâmî es-Sânî: Kadâyâ Tibbiyye Muâsıra, Câmiatü'l-İmâm Muhammed Bin Suud el-İslâmiyye, 2010), 3/18; Menâil Selîm es-Sal'âdî, "el-Cirâhatü't-Tecmilîyye: Ahkâmuhâ ve Davâbituhâ", *Mecelletü Merkezi'l-Buhûs ve'd-Dirâsâti'l-İslâmiyye* 31 (2012), 614.

39 Muhammed Saîd Ramazân Bûtî, *Kazâyâ Fıkhiyye Muâsıra* (Mektebetü'l-Fârâbî, 1994), 120; Tuba Erkoç Baydar, *Fikhî Açından Ötanazi ve Tedavinin Esirgenmesi* (Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2017); Özeykal, *İslam Hukukuna göre Beden Üzerinde Tasarruf ve Organ Nakli*, 72-90.

40 Bakara 2/107, Mâide 5/40, Tevbe 9/116, Nûr 24/42, Yâsin 36/83, Şûra 42/49, Zuhuruf 43/85, Câsiye 45/27, Fetih 48/14, Hadid 57/2-5.

yaptığımız taramada *mülkullah* kavramına beden ile ilgili konularda rastlanmamış olup farklı bağlamlarda yer verildiği görülmektedir. Bunlardan ilki vakıf konusudur. Vakfedilen malın kime ait olduğuna dair Hanefî alimleri arasındaki tartışmalarda *mülkullah* argümanının kullanıldığı tespit edilmiştir.⁴¹ Klasik fıkıh literatüründe *mülkullah* argümanına yer verilen bir diğer alan ise malın mülkiyeti konusudur. Malın mülkiyetinin tamamen insanlara ait olup olmadığına ve alış-verişlerde muhayyerlik söz konusu olduğunda malın mülkiyetinin kime ait kabul dileceğine dair tartışmalarda *mülkullah* argümanının kullanıldığı görülmektedir.⁴² Argümanın fıkıh eserlerinde kullanıldığı bölümlere bakıldığında daha çok mâli muamelat alanındaki tartışmalarda yer verilmiş olması dikkat çekmektedir.

Mülkullah argümanına yer verilen bir diğer disiplin ise fıkıh usûlüdür. Fıkıh usûlü eserlerinde yaptığımız taramada beden ile ilgili konularda olmasa da kavramın daha doğru anlaşılmasını sağlayan bir tartışma alanına rastlanmıştır. Bir şey hakkında şeriat helal veya haram demeden önce o şeyi kullanmanın hükmü hakkında yapılan tartışmalarda hükmünün haram olduğunu söyleyenler *mülkullah* argümanını kullanmışlardır. Bu görüşteki usûlcüler, her şeyin Allah'ın mülkü olduğu ve bir şeyi mâlikinin izni olmadan kullanmanın yasak olduğu öncüllerinden yola çıkarak açık izni olmaksızın Allah'ın mülkünü kullanmanın haram olduğu sonucuna ulaşmışlardır.⁴³ Bu şekilde bir şey üzerinde tasarrufta bulunmanın yasaklığını *mülkullah* argümanı üzerinden açıklayanları eleştiren usûlcüler de bulunmaktadır. Cessâs (ö. 981), bir şeyin mülkiyetine sahip olmanın aslında diğer insanların tasarrufuna engel olmadığını söyleyerek diğer insanların zarar vermedikleri sürece, mâlikin izni olmasa bile, o şeyden faydalanmalarının mümkün olduğunu ifade etmektedir. Bu açıklamalarına örnek olarak bir kişinin izni olmasa bile duvarının gölgesinde gölgelenmenin veya ışığı ile aydınlanmanın caiz olduğunu söylemiştir. Buradan yola çıkarak bir şeyin mülkiyetinin bir insana ait olmasının, diğer insanların hiçbir şekilde faydalanamayacağı anlamına gelmediğini söylemiştir.⁴⁴ Dolayısıyla Cessâs, bir şeyin sırf Allah'ın mülkü olması sebebiyle insanların o şey üzerinde tasarrufta bulunmasının yasak kabul edilemeyeceğini belirtmektedir. Aynı konuda ilginç açıklamaları olan bir diğer usûlcü de Ebû'l-Hüseyin el-Basrî (ö. 1044)'dir. Basrî, mülk kavramının insanlar için kullanımı ile Allah için kullanımı arasında ayırım yapmak gerektiğini belirtmiştir. İnsan için kullanıldığında o şeyden faydalanmada mâlik olanın izin verdikleri dışındakilerin tasarruf hakkı olmadığı anlamına geldiğini; Allah için kullanımında ise böyle bir mananın anlaşılmasının mümkün olmadığı, bunun yerine o şeyi yaratmaya ve yok etmeye sadece Allah'ın kâdir olduğu anlamının kastedildiğini söylemiştir. Buradan yola çıkarak helal veya haram olduğuna dair bir haber ulaşmayan şeyleri kullanmanın hükmü hakkında Allah'ın mülkü olduğu için haram demenin doğru olmayacağını çünkü bir şey hakkında *mülkullah* demenin bu anlama gelmediğini ifade etmiştir.⁴⁵ Bu açıklamalar konumuz açısından da büyük önem taşımaktadır. Zira bu ayrıma göre beden Allah'ın mülkü olduğu söylendiğinde bedeni yaratmaya ve yok etmeye kâdir olanın Allah olduğu anlaşılmalıdır. Ancak *mülkullah* argümanını kullananların bu anlamı değil; mülkün insan için kullanıldığı anlamı kastettikleri görülmektedir. Bu kapsamda beden insanın değil Allah'ın mülkü olması sebebiyle üzerinde insanın tasarruf hakkının olmadığını ifade etmektedirler. Ebû'l-Hüseyin el-Basrî'nin açıklamalarından yola çıkarak bedenin Allah'ın mülkü olduğu söylendiğinde bedeni yaratmaya ve yok etmeye kâdir olanın Allah olduğu anlamı kastedilmektedir. Nitekim böyle bir kullanımın beden üzerinde müdahale yapıp yapılamayacağı hakkında bir iddia içermediği ortaya çıkmaktadır.

Mülkullah argümanının kaynağı olabilecek bir diğer kullanım da hadis şerhlerinde yer almaktadır. İlginç biçimde insanın hem kendisini hem de başkasını öldürmesinin haram olduğuna dair Buhârî'de yer

41 Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 12/30-42; Zeylâi, *Tebyînü'l-Hakâik*, 3/325; Aynî, *el-Binâye*, 2/264.

42 Ebû'l-Hüseyin Ahmed el-Kudûrî, *et-Tecrîd* (Kâhire: Dâru's-Selâm, 2006), 5/2251; Hasan Hacak, "Mülkiyet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2020), 31/541-546.

43 Hatîb el-Bağdâdî, *el-Fakîh ve'l-Mütefekkih* (Suûdi Arabistan: Dâru İbni'l-Cevzî, 2000), 1/528; Ebû İshâk Cemâleddin İbrâhîm b. Ali eş-Şîrâzî, *et-Tebîrâ fî Usûli'l-Fıkıh* (Dimeşk: Dâru'l-Fikr, 1980), 533-534.

44 Ebû Bekr er-Râzî el-Cessâs, *el-Fusûl fî'l-Usûl* (Kuveyt: Vizâratü'l-Evkâf, 1994), 3/250-251.

45 Ebû'l-Hüseyin el-Basrî, *el-Mu'temed fî Usûli'l-Fıkıh* (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1982), 2/319.

alan bir hadisin⁴⁶ şerhinde mülkullah argümanının kullanıldığı görülmektedir. Katlû'n-nefs olarak isimlendirilen insanın hem kendisini hem de başkasını öldürmesinin haram oluşu gerekçelendirilirken mülkullah argümanı kullanılmıştır. Bu argümanı söz konusu hadisi şerh ederken ünlü hadis âlimi İbn Hacer el-Askalânî'nin (ö. 1449) kullandığı tespit edilmiştir. İbn Hacer, nefsin Allah'ın mülkü olması sebebiyle öldürmenin yasak olduğunu belirtmektedir.⁴⁷ Doğrudan insana dair bir konuda mülkullah argümanının söz konusu eserde geçtiğini söylemek mümkündür. Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus, kullanımın can hakkında kullanılmış olmasıdır. Üzerinde tasarrufa izin verilme bakımından bedenın candan daha esnek bir alan olduğunu belirtmek gerekmektedir ki temizlik, tıbbi gereklilik, bedeni cezalar gibi durumlarda bedene müdahalenin fıkhi açıdan meşru kabul edildiği bilinmektedir.⁴⁸ Dolayısıyla can üzerinde insanın tasarruf hakkının bulunmadığını göstermek amacıyla kullanılan mülkullah argümanının aynı şekilde beden için kullanılması, bütün müdahalelerin önünü kapatacak olması sebebiyle sorgulanmalıdır. Argümana İbn Hacer'den önce İbn Dakîkûl'îd (ö. 1302) ve İbnü'l-Attâr (ö. 1324) gibi muhaddislerin şerhlerinde de benzer şekilde rastlanmıştır.⁴⁹ Ancak çağdaş dönemde bedene müdahale hakkındaki fıkhi tartışmalarda yer alan mülkullah argümanının İslami düşünce sisteminde önemli bir yer tutan İbn Hacer'in söz konusu kullanımından yola çıkarak kullanılmaya başlamış olması kuvvetle muhtemel gözükmektedir. Mülkullah argümanına İbn Hacer'in eseri dışındaki Buhari şerhlerinde rastlanmamış olması ise klasik dönemde argümanın insana dair konularda yaygın biçimde kullanılmadığı şeklinde yorumlanabilir. Her ne kadar klasik dönemde yazılan eserlerde doğrudan mülkullah argümanı kullanılmamış olsa bile fıkıh usûlü ve hadis şerhlerinde yer aldığı bağlam ve ifade ettiği anlam göz önünde bulundurulacak olursa insan bedenine ve cana dair konularda argüman olarak kullanılmasında herhangi bir engel bulunmadığını söylemek mümkündür. Argümanın fıkıh usûlü eserlerinde ve hadis şerhlerinde temellerinin bulunması, sağlam köklere sahip olduğunu göstermektedir.

Mülkullah argümanının klasik döneme ait eserlerde argüman olarak rastlandığı bağlamlara yer verilmiş, bunun dışında argüman olarak kullanımına ise rastlanmamıştır. Buradan yola çıkarak klasik dönemde cana dair konularda sınırlı sayıda da olsa mülkullah argümanına yer verilmesi buna rağmen bedene dair konularda kullanımına rastlanmaması ilgi çekicidir. Çağdaş döneme gelindiğinde ise Sherine Hamdy, beden için mülkiyet argümanının ilk defa 1988 yılında Mısırlı alim Şa'râvî⁵⁰ (1911-1998) tarafından organ naklinin caiz olmadığını delillendirmek maksadıyla kullanıldıktan sonra yaygınlaştığını ve kendinden sonraki alimler tarafından da sıkça kullanılması ile şöhret bulduğunu iddia etmektedir.⁵¹ Bedenin Allah'ın mülkü olduğu için organ naklinin meşru olmadığına dair görüşün yayılmasının ardından uluslararası fetva kurumlarından *Mecmau'l-Fıkhi'l-İslâmî ed-Düvelî*'de sunulan bir tebliğde bedenın Allah'ın mülkü olmasının doğru olduğu ancak bu kullanımın doğru anlaşılması gerektiği belirtilmiştir.⁵² Bu tebliğde, insanın bedeninin hakiki maliki olmadığı ve asıl mâlikin Allah olduğu belirtilmiş, bu sebeple insanın bedeninin tamamını veya bir kısmını satamayacağı ancak bedeni üzerinde bazı tasarruflara izin vermesinin caiz olduğu, organ naklinin de tamamen olmasa bile bir kısmının bu çerçevede değerlendirilebileceği belirtilmiştir.⁵³ Bu dönemde Şinkîti, 1988 yılında tamamlamış olduğu doktora tezinde mülkullah argümanını estetik müdahaleleri de kapsayacak şekilde kullanmıştır. Eserinde bütün ameliyatların meşru kabul edilebilmesi için gereken ilk şartın Allah'ın izin vermesi olduğunu çünkü bedenın Allah'ın mülkü olduğunu belirten Şinkîti, estetik müdahaleleri de bu

46 حَدَّثَنِي مُحَمَّدٌ، قَالَ حَدَّثَنِي حُجَّاجٌ، حَدَّثَنَا جَرِيرٌ، عَنِ الْحَسَنِ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ، فِي هَذَا الْمَشْجِدِ، وَمَا نَبِينَا مِنْهُ حَدَّثَنَا، وَمَا نَحْفَى أَنْ يَكُونَ جُنْدٌ كَذَبَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ "كَانَ فِيمَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ رَجُلٌ بِهِ جُرْحٌ، فَجُرْعَ فَأَخَذَ سِكِّينًا فَحَرَّ بِهَا يَدَهُ، فَمَا رَقَا الدَّمُ حَتَّى مَاتَ، قَالَ اللَّهُ تَعَالَى يَأْذِنُ عَبْدِي بِنَفْسِهِ، خُذْ عَلَيْكَ الْحَقَّ" (Buhârî, *el-Câmiu's-Sahîh*, "Mâ Zükira an Benî İsrâîl", 51 (No: 3276).

47 İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-Bârî bi Şerhi'l-Buhârî* (Mısır: Mektebetü's-Selâfiyye, 1970), 6/500.

48 Kâsânî, *Bedâiu's-Sanâi*, 7/237; Mevslî, *el-İhtiyâr*, 4/167; Ali el-Kârî, *Fethu Bâbî'l-İnâye*, 3/37.

49 Takiyyüddin İbn Dakîkûl'îd, *İhkâmü'l-Ahkâm Şerhi Umdeti'l-Ahkâm* (Beyrut: Dâru Âlemi'l-Kütüb, 1987), 2/261; Ebû'l-Hasan Alaeddin Ali b. İbrâhîm b. Davud İbnü'l-Attâr, *el-Udde fi Şerhi'l-Umde* (Beyrut: Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 2006), 3/1533.

50 Hilal Görgün, "Şa'râvî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 38/350-351.

51 Sherine Hamdy, *Bedenlerimiz Allah'a Ait*, çev. Uğur Gezen (İstanbul: Açılım Kitap, 2017), 189-216.

52 Hamdy, *Bedenlerimiz Allah'a Ait*, 215.

53 Muhammed Abdülkâdir, "Zirâatü'l-a'dâ ve Hükümüha fi Ş-Şerîati'l-İslâmiyye", *Mecelletü Mecmai'l-Fıkhi'l-İslâmî* 6 (1990), 1311-1315.

genel şartlara tabi olarak değerlendirmiştir.⁵⁴ Dolayısıyla argümanın çağdaş dönemde bedene dair fıkhi meselelerde argüman olarak kullanımının 1990'lı yıllara tekabül ettiğini söylemek mümkün görünmektedir. Bu tarihlerin ötanazi, organ nakli, estetik müdahaleler gibi yeni nesil müdahalelerin yapılma oranlarının arttığı tarihlerle paralellik göstermesi dikkat çekmektedir. Bu bakımdan mülkullah argümanının, beden üzerinde pek çok müdahalenin yapılabileceğinin sloganik hali olan "Benim bedenim, benim kararım."⁵⁵ söyleminin yaygınlaştığı 20. yüzyıl sonlarında ortaya çıkması ve beden üzerinde yapılacak müdahalelere karar verme yetkisinin sadece bireye ait olduğunu savunan özerklik⁵⁶ argümanına bir cevap ve tepki niteliği taşıması bakımından son derece önemli ve değerli olduğunu belirtmekte fayda vardır.

3. Mülkullah Argümanı ve Bedenin Mülkiyeti Sorunu

Klasik fıkıh eserlerinde yer alan estetik müdahale olarak nitelendirilmesi mümkün olan örneklerde insanın kerâmeti ve bedeninin dokunulmazlığı ilkelerinin zemine yerleştirildiği, mülkullah argümanının ise beden ile ilgili tartışmalarda çağdaş dönemde kullanılmaya başladığına dair tespitlerden önceki bölümlerde bahsedilmişti. Çağdaş dönemde şöhret bulması sebebiyle mülkullah argümanının bedene dair meselelerde fıkhi bir argüman olarak kullanımını eleştirel bir gözle ele almak gerekmektedir. Bu bağlamda ele alınacak ilk konu, argümanın bedeninin mülk olduğu ön kabulüne dayanıyor olmasıdır.

Bedenin mülkiyeti ve bu mülkiyetin kime ait olduğuna dair modern dönemde yoğun bir tartışma alanı bulunmakta olup bu tartışmalar genellikle John Locke (1632-1704) ve Kant'ın (1724-1804) görüşlerine dayandırılmaktadır. Batı'da liberalizmin kurucusu olarak tanınan Locke, mülkiyet teorisinde insanın mülkiyeti hakkındaki görüşlerini açıklamıştır. Locke, insanın doğal haklarının genel olarak hayat (life), özgürlük (liberty) ve mülkiyet (property) olduğunu, bunların doğuştan geldiğini söylemiştir. İnsanın temel hakları konusunda Locke'un açıklamalarının kendisinden yaklaşık yedi asır önce yaşamış olan Debûsî'nin teorisi ile benzerliği dikkat çekicidir. Bütün insanların Tanrı tarafından yaratılmış olması sebebiyle eşit olduğunu söyleyen Locke, insanların birbirlerine karşı üstün olmalarına dair Tanrı'nın bir izahı olmadıkça bütün insanların eşit olacağı için doğal haklar açısından da eşit olduklarını söylemiştir. İnsanın kendi bedeni ve malı üzerinde sınırsız bir özgürlüğe sahip olduğunu açıklayan Locke, hemen ardından insanın bu sınırsız özgürlük hakkının kendisini, mallarını ve başka insanları yok etme hakkı vermediğini çünkü bütün insanların Tanrı tarafından yaratılmış olmaları sebebiyle Tanrı'nın mülkü olduklarını söylemiştir.⁵⁷ Locke'un mülkiyet teorisinde yer alan insanın kendisi hakkında sınırsız özgür olduğuna dair açıklamalarından yola çıkarak üretilmiş olan *self-ownership* (öz-sahiplik) kavramı günümüzde bedene dair etik ve felsefi tartışmalarda sıkça kullanılmaktadır.⁵⁸ Tartışmalarda genellikle insanın bedenine sahip olması sebebiyle dilediği gibi tasarrufta bulunabileceğini göstermek için kullanılan bu kavram her ne kadar Locke'un teorisinden çıkarılmış olsa da teorisinin bütününde yer alan özgürlüğün belli sınırlarının olduğuna dair görüşleriyle çelişmektedir.⁵⁹ Sonraki dönemde Kant'ın kurucusu olarak kabul edileceği *otonomi* kavramına temel teşkil etmesi bakımından da *self-ownership* (öz-sahiplik) kavramı büyük önem taşımaktadır.⁶⁰

Klasik dönemde yazılmış olan fıkıh eserlerinde bedeninin dokunulmazlığı (hurmet) ile ilgili konular daha çok ismet hakkı yani canın ve bedeninin korunması hakkı bağlamında ele alınmışken Locke'un bu konuları hürriyet ve mülkiyet hakları bağlamında ele almış olması dikkat çekmektedir.⁶¹ Klasik fıkıh

54 Şinkîti, *Ahkâmü'l-Cirâhati't-Tıbbiyye*, 104, 182-203.

55 Bu sloganın 1973 yılında kürtajla ilgili önemli bir davada slogan olarak kullanılmaya başladığı iddia edilmektedir. 1980 ve 1990'lı yıllarda beden hakkında kullanılan özgürlükçü ve feminist argümanlarda sıkça kullanılarak yaygınlaştığı bilinmektedir. Marvin Olasky - Leah Savas, *The Story of Abortion in America: A Street-Level History, 1652-2022* (Wheaton: Crossway, 2023); Boston Women's Health Book Collective - Judy Norsigian, *Our Bodies, Ourselves* (Nex York: Atria Books, 2011).

56 Tom L. Beauchamp - James F. Childress, *Biyomedikal Etik Prensipleri*, çev. M. Kemal Temel (İstanbul: Betim Kitaplığı, 2017), 154-160.

57 Locke, *Two Treatises of Government*, 106-107.

58 Quigley, *Self-Ownership, Property Rights and the Human Body: A Legal and Philosophical Analysis*; Rohan Hardcastle, *Law and the Human Body* (London: Bloomsbury Publishing, 2007), 14.

59 Locke, *Two Treatises of Government*, 106-107; George E. McCarthy, "Natural Law and Natural Rights in Locke: Indifference and Incoherence of Liberalism", *Marx and Social Justice* (Leiden: Brill, 2017).

60 George G. Brenkert, "Self-Ownership, Freedom and Autonomy", *The Journal of Ethics* 2/1 (1998).

61 Locke, *Two Treatises of Government*, 106-107.

eserlerinde yer alan bedene estetik müdahale örneklerinde gösterilmeye çalışıldığı üzere insan ve insan bedeninin bir mal veya eşya olarak kabul edilmesine karşı çıkmış; insanı bu duruma düşürecek müdahalelerin tamamı insanın kerâmetine aykırı olduğu gerekçesiyle yasaklanmıştır.⁶² Debûsî'nin de açıklamış olduğu üzere bedenin dokunulmazlığını ilgilendiren konuları, doğuştan insan olmak sebebiyle sahip olunan ismet, hürriyet ve mülkiyet haklarından ismet yani yaşama hakkı kapsamında değerlendirmek insanın kerâmeti açısından daha uygun olacaktır.⁶³ Ayrıca fıkıh geleneğinde mülkiyetin kullanım alanı incelendiğinde bedene yer verilmediği bilakis mal ile ilgili konuların ele alındığı görülmektedir.⁶⁴ Bedene müdahale ile ilgili konuların mülkiyet veya hürriyet hakları bağlamında ele alınması, bedenin ve insanın korunmuş bir alan olmasının önüne geçerek tasarrufta bulunabilecek bir mülk kategorisine indirgemektedir. Bu noktada mülkullah argümanında bedenin bir mülk olduğu ön kabulüne dayanılıyor olması sebebiyle fıkhi tartışmalarda kullanılmasında bazı sakıncalar bulunmaktadır.⁶⁵ Bedenin bir mülk olduğunu kabul etmek, aslında bu mülkün kime ait olduğu tartışmalarına geçmeden önce insan bedeninin metalaştırılması ve ticarileştirilmesine kapı aralaması bakımından tehlikeli görünmektedir. Zira bedenin bir mülk olarak kabul edilmesi, beden ve beden parçalarının alınıp-satılması gibi pek çok problemi de beraberinde getirecektir.⁶⁶ Bedenin mülk kabul edilmesi sebebiyle gündeme gelen organların satışı konularının yanı sıra insana ait sperm, yumurta, embriyo gibi biyolojik materyallerin satımı veya farklı biçimlerde kullanımı gibi konuların da gündeme gelmesi meselenin son derece ciddi değerlendirilmesi gerektiğini bir kere daha göstermektedir.⁶⁷ Bedenin mülk kabul edilmesiyle ticaretin konusu haline gelmesine ilaveten bütün müdahalelere açık bir alan haline geleceğini de göz ardı etmemek gerekir.⁶⁸ Bu hususta canlı insan bedeni ve beden parçaları üzerinde yapılacak müdahaleler bir yana mülk kabulünün ardından ölü beden üzerinde de farklı müdahalelerin yapılması gündeme gelmektedir.⁶⁹ İnsanın ölümünden sonra mal varlığı hakkında tasarrufta bulunmasına dair vasiyetinde olduğu gibi bedenini de mülk kabul ederek yakılmasını vasiyet etmesi veya ölüye ait organların satılması buna örnek gösterilebilir.⁷⁰ Dolayısıyla bedenin mülk kabul edilmesi sebebiyle her türlü müdahaleye açık bir alan haline gelmesi, bedenin dokunulmazlığı (hurmet) ilkesini tehlike altında bırakmaktadır.

Bedenin mülk kabul edilmesi, dokunulmazlık ilkesinin yanı sıra insanın kerâmeti ile de uyuşmamaktadır. Fıkıh eserlerinde bir şeyin mal kabul edilebilmesi için *müntefeun bih* (şer'î olarak faydalanılmasına izin verilmiş) olması şart koşulmaktadır. İnsan bedeni ise bütün parçalarıyla birlikte kerâmeti sebebiyle *müntefeun bih* olmadığı için alım-satıma konu edilmesinin mümkün olmadığı belirtilmektedir.⁷¹ Bu konuda bedene bitişik parçaların yanı sıra hali hazırda bedenden ayrılmış olan saç, diş, süt gibi parçaların kullanılması hatta ölü bedene ait parçaların da bu kapsamda faydalanılmasına dahi izin verilmemiş⁷² bu şekilde insan bedeninin değersizleştirilmesinin ve metalaştırılmasının önüne geçilmesinin amaçlandığı belirtilmiştir.⁷³ İnsana ait bedenin veya beden parçalarının bu şekilde hem canlı hem de ölü iken korunmaya çalışıldığı ve mâlî hiçbir muameleye izin verilmediği fıkıh geleneğinde ayrıntılı olarak açıklanmış iken bedenin mülk olarak kabul edilmesi üzerinden yapılan gerekçelendirmelerin uygun olmayacağını söylemek mümkündür. Bu açıdan mülkullah argümanında her ne kadar bedenin Allah'a ait bir mülk olduğu söylene de mülk olduğu ön

62 Kâsânî, *Bedâiu's-Sanâi*, 5/126-133.

63 Debûsî, *Takvîmü'l-Edille*, 465.

64 Hacak, "Mülkiyet", 31/541-546.

65 Simon Douglas, "The Argument for Property Rights in Body Parts: Scarcity of Resources", *Journal of Medical Ethics* 40/1 (2014), 23-26; Charles Foster, "Dignity and the Use of Body Parts", *Journal of Medical Ethics* 40/1 (2014), 44-47.

66 Abdulaziz Sachedina, *Islamic Biomedical Ethics: Principles and Application* (Oxford: Oxford University Press, 2009), 185-186; Douglas, "The Argument for Property Rights in Body Parts: Scarcity of Resources".

67 Sachedina, *Islamic Biomedical Ethics*, 113; Jessica Berg, "Owning Persons: The Application of Property Theory to Embryos and Fetuses", *Faculty Publications* 173 (2005).

68 Scheper-Hughes - Wacquant, *Commodifying Bodies*; Dickenson, *Property in the Body*.

69 Richard Griffith, "Death and the Body as Property", *British Journal of Community Nursing* 21/4 (Nisan 2016); Walter Kuzenski, "Property in Dead Bodies", *Marquette Law Review* 9/1 (1924).

70 Sachedina, *Islamic Biomedical Ethics*, 182-186.

71 Serahsî, *el-Mebsût*, 5/145; İbn Nüceym, *en-Nehru'l-Fâik*, 3/428.

72 Özeykal, *İslam Hukukuna göre Beden Üzerinde Tasarruf ve Organ Nakli*, 72-90.

73 Serahsî, *el-Mebsût*, 5/145; Kâsânî, *Bedâiu's-Sanâi*, 5/126-128.

kabulüne dayanılması sebebiyle, hem insanın kerâmeti ve beden dokunulmazlığı ilkeleriyle çelişmekte hem de İslami düşünce sisteminde yer alan haklar teorisinde beden uygun olmayan bir bağlama kaymasına sebep olmaktadır. Bununla beraber bedeni mülk kabul etmenin getireceği muhtemel sorunlara dayanarak argümanın kullanımında sakıncalar bulunduğu görülmektedir.

Mülkullah argümanına dair söz konusu eleştirilere, Ebû'l-Hüseyin el-Basrî'nin açıklamalarından yola çıkarak cevap vermek mümkün görünmektedir. Mülk kavramının Allah için kullanımının insan için kullanımından farklı olduğunu ifade eden Basrî, mülkullah argümanının doğru anlaşılması gerektiğine işaret etmektedir. Bir şey için Allah'ın mülkü denildiğinde O'nun dışındakilerin hiçbir tasarruf hakkının olmadığı değil, o şeyi sadece Allah'ın yarattığı ve yok edebileceği anlamının çıkarılmasının daha doğru olacağını belirtmektedir.⁷⁴ Söz konusu bu açıklamalara dayanarak beden için Allah'ın mülkü tabiri kullanıldığında, bedenin aslında insanlara ait bir mülk olduğunun kastedilmediği bilakis insan bedenini yaratmaya ve yok etmeye sadece Allah'ın yetkili olduğunun anlaşılması gerektiği söylenebilir. Görüldüğü üzere argümanın kullanımında ifade ettiği anlamın belirlenmesi ve bedenin insanların elindeki mülkten farklı bir statüde değerlendirildiğinin belirtilmesi oldukça önemlidir.

4. Estetik Müdahale Tartışmalarında Mülkullah Argümanının Kullanılması

Mülkullah argümanının Mısır'da organ nakli örneğinde de görüldüğü üzere halk arasında müdahalenin arka planını, ayrıntılarını ve çeşitlerini bilmeden topyekûn caiz olmadığına dair bir genelleme yapılmasına neden olmuştur⁷⁵ ki estetik müdahaleler hakkında da benzer şekilde kullanıldığı görülmektedir.⁷⁶ Mülkiyet argümanının kökten ve genelleyici şekilde engelleme özelliğine sahip olması, üzerinde durulması gereken olumsuz yönlerden biridir. Zira beden üzerinde yapılan müdahalenin yapılma sebebi, sonuçları ve çeşitleri açısından ayrıntılı olarak incelenmeksizin, bedenin Allah'ın mülkü olması sebebiyle üzerinde yapılacak müdahalenin caiz olmadığını iddia etmek ilmî açıdan makul görünmemekle birlikte sosyal hayatın gerçekleriyle de örtüşmemektedir. Fıkıh geleneğinde doğuştan olan veya sonradan meydana gelen fiziksel kusurların düzeltilmesi gibi müdahalelerin yanı sıra kulak deldirme, saç ekleme yapma gibi sadece süslenme amacıyla yapılan müdahalelerin bir kısmına da belli şartlar dahilinde izin verildiği bilinmektedir.⁷⁷ Fıkhi açıdan bedene estetik müdahaleler tartışılırken mülkullah argümanı ile insanın bu konuda tasarruf hakkının olmadığını savunmak, genelleyici ve yüzeysel hükümler verilmesine sebebiyet verecektir. Halbuki kanaatimizce ideal olan, müdahaleyi talep eden kişinin psikolojik ve fiziksel durumu, müdahalenin yapılma sebebi, yarar-zarar dengesi, gereklilik durumu, müdahalenin türü, yapan kişinin nitelikleri gibi pek çok faktör göz önünde bulundurularak hüküm verilmesidir. Bu sebeple estetik müdahaleler konusunda mülkullah argümanını kullanmak, beden üzerinde güzellik ve süslenme amacıyla yapılacak bütün müdahalelerin önünü kapatacağı için hem meşru olan ve olmayan müdahalelerin karışmasına hem de fıkıh ilminin insanın ihtiyaçlarını göz ardı eden bir disiplin olarak konumlandırılmasına neden olacaktır.

Mülkullah argümanının kullanımı ile ilgili tartışılması gereken bir diğer konu, hükmü gerekçelendirmede ne derece yeterli olduğudur. Bir şey için Allah'ın mülkü argümanı kullanıldığında ifade edilmek istenilen mana tam olarak anlaşılmamaktadır. Çağdaş dönemde araştırmacılar mülkullah argümanını, bu görüşlerden yasaklayıcı tarafı tercih ederek beden üzerinde tasarruf etmeye izin verilmediğini göstermek amacıyla kullanmaktadırlar. Ancak argümanın doğrudan haramlığa delalet edip etmediği tartışmalıdır. Tarihî süreçteki kullanımından bahsedilirken değinilmiş olduğu üzere, usûlcülerin bir kısmına göre bir şeyin Allah'ın mülkü olduğunu söylemek onun üzerinde herkesin tasarrufta bulunmasını mümkün hâle getirmekte iken bir kısmına göre ise tasarrufun yasak olduğunu göstermektedir. Allah'ın mülkü tabirinin insanın mülkü tabirinden farklı olduğunu söyleyen Ebû'l-Hüseyin el-Basrî'nin açıklamaları bu konuda son derece önemlidir. Basrî'ye göre bir şey için Allah'ın mülkü denildiğinde insanlarda olduğu gibi başkalarının tasarruf etmesinin yasak olduğunun anlaşılması

74 Basrî, *el-Mu'temed*, 2/319.

75 Hamdy, *Bedenlerimiz Allah'a Ait*, 189-216.

76 Fevzân, *el-Cirâhatü't-Tecmîliyye*, 94; Şinkî, *Ahkâmü'l-Cirâhati't-Tıbbiyye*, 104; Şübeyr, *Ahkâmu Cirâhati't-Tecmîl*, 53.

77 İbn Âbidîn, *Reddû'l-Muhtâr*, 6/420.

mümkün değildir.⁷⁸ Benzer şekilde açıklamalarda bulunan Cessâs ise bir şeyin mâliki dışındakilerin o şeyden hiçbir şekilde istifade edemeyecekleri bilgisinin doğru olmadığını, başkalarının da o şeye zarar vermedikleri sürece faydalanabileceklerini belirtmiştir. Buradan yola çıkarak bir şey için Allah'ın mülkü olduğunu söyleyerek o şeyden istifade etmenin tamamen yasak olduğu anlamını çıkarmanın hatalı olacağını söylemektedir.⁷⁹ Usûlcüler arasındaki bu tartışmalarda da görüldüğü üzere mülkullah argümanının yasaklayıcı mı yoksa izin verici mi olduğu hususunda bir belirsizlik bulunmaktadır. Çağdaş dönemdeki araştırmacılar her ne kadar yasaklayıcı bir anlamda kullanıyor olsalar da içerisinde taşıdığı bu belirsizlik sebebiyle, estetik müdahalelerin meşru olup olmadığını gerekçelendirme açısından yeterli bir argüman olmadığı iddia edilebilir. Bu sebeple argüman kullanılmadan önce ifade ettiği anlamın netleştirilerek hükmü ifade etmesindeki belirsizliklerin giderilmesi yararlı olacaktır.

Mülkullah argümanında tartışılması gereken bir diğer alan ise kullanıldığı bağlamdır. İnsanın canı üzerinde tasarrufta bulunmasına izin verilmediği için argümanı İbn Hacer'in kullandığı gibi insanın öldürülmesinin yasaklığı ile ilgili konularda kullanmak daha isabetli görünmektedir. Beden üzerinde müdahalenin ise can üzerinde müdahale ile aynı olmadığı ve bazı müdahalelerin yapılmasına izin verildiği bilinmektedir. Tırnak kesmek, kılları almak gibi temizlik amacıyla yapılan müdahalelerin yanı sıra kulak deldirmek, saç kesmek gibi bazı güzellik amaçlı müdahalelere de izin verildiği görülmektedir. Bu sebeple mülkullah argümanını bedene zarar veren ve ölüm tehlikesi taşıyan müdahaleler için kullanmak daha doğru olacaktır. Bu açıdan normal bir fiziksel özelliğin daha güzel olması amacıyla yapılan cerrahi nitelikli estetik müdahalelerde zarar ve ölüm tehlikesi bulunduğu için mülkullah argümanının kullanılması mümkün görünmektedir. Ancak argümanın bedene güzellik amacıyla yapılan bütün müdahaleleri kapsayacak şekilde kullanılmasının doğru olmayacağı kanaatindeyiz. Dolayısıyla mülkullah argümanının meşruiyet açısından ifade ettiği anlamın netleştirilmesi ve kullanıldığı bağlam konusunda dikkatli davranılması gerekmektedir.

Sonuç ve Değerlendirme

Klasik dönemde yazılmış olan furu' fıkıh eserleri incelendiğinde bedene müdahale ile ilgili konularda insanın saygınlığı (kerâmetü'l-insan) ve beden dokunulmazlığı (hurmetü'l-beden) ilkelerinin temele yerleştirildiği görülmektedir. Bununla birlikte bedene müdahale hakkında mülkullah argümanına rastlanmamıştır. Usûl-i fıkıh eserlerinde ise argümanın farklı bir bağlamdaki tartışmalarda kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu tartışmalar, argümanın ifade ettiği anlamın netleştirilmesi bakımından önem taşımaktadır. Her ne kadar klasik eserlerde mülkullah argümanı modern dönemde konu edinildiği bağlamda açıkça kullanılmamış olsa da hadis şerhleri ve fıkıh usûlü eserlerindeki kullanımlar argümanın beden, can ve insan bağlamında kullanılmasının önünde herhangi bir engel olmadığını göstermektedir. Nitekim daha detaylı inceleme yapıldığında Cessâs'ın ve İbn Hacer'in ifadelerinde mülkullah argümanının bedene müdahale için kullanılabileceğine dair işaretler olduğu görülecektir. Bu bakımdan çalışma sonucu, modern dönemde kullanılan mülkullah argümanının İslami düşünce geleneğinden temellerinin bulunabileceğini ortaya koymuştur.

Çağdaş dönemde ise Allah'ın mülkü argümanının organ nakli, ötanazi gibi müdahalelerin yanı sıra bedene estetik müdahalelerin fıkhi hükmü gerekçelendirilirken kullanılan argümanlardan biri olduğu gözlemlenmiştir. İnsanın kendisini ve başkasını öldürmesinin yasaklığı konusunda bazı hadislerin şerhlerinde kullanılan mülkullah argümanının, insan ile ilgili bir konuda kullanılmış olması sebebiyle çağdaş dönemdeki kullanıma kaynaklık etmiş olması muhtemeldir. Tespit edebildiğimiz kadarıyla argümanın bedene dair konularda kullanılmaya başlaması 1980'li yıllara tekabül etmektedir. Bu yılların bedene müdahale ile ilgili konuların meşruiyetine dair etik tartışmalarda kullanılan ve beden insanı ait bir mülk olduğu temeline dayanan özerklik argümanının yaygınlaştığı yıllarla paralellik göstermesi dikkat çekmektedir. Buradan yola çıkarak mülkullah argümanının, yeni nesil müdahaleler hakkında

⁷⁸ Basrî, *el-Mu'temed*, 2/319.

⁷⁹ Cessâs, *el-Fusûl*, 3/250-251.

yapılan tartışmalarda beden dokunulmazlığını gösteren güçlü bir yanıt niteliği taşıması bakımından son derece değerli olduğu belirtilmelidir.

Argümanın klasik ve çağdaş dönemde ortaya çıkışı ve kullanımına dair tespitlerin yanı sıra bazı açılardan eleştirilmesi mümkün gözükmektedir. Bunlardan ilki, argümanda bedenin mülk olduğu ön kabulüne dayanılıyor olmasıdır. Oysa *furu'* fıkıh eserleri incelendiğinde insan bedenin kerâmeti sebebiyle mülk olarak kabul edilemeyeceği açıkça belirtilmektedir. Benzer şekilde fıkıh usûlü eserlerine bakıldığında bedenin dokunulmazlığı konusunun temel insan hakları içerisinde mülkiyet hakkı değil ismet hakkı (yaşama hakkı) içerisinde değerlendirildiği görülmektedir. Bu eleştirilere Ebû'l-Hüseyin el-Basrî'nin açıklamalarından yola çıkarak bir şey için Allah'ın mülkü denildiğinde insan için kullanımından farklı bir anlamın kastedildiği belirtilerek cevap verilebilir. Bu sebeple mülkullah argümanı ile insanın mülkünde olduğu gibi başkalarının tasarruf hakkının olmadığı değil, bedeni Allah'ın yarattığı ve sadece O'nun yok edebileceği anlamının kastedilmesi daha uygun görünmektedir. Argümanın kullanımında dikkat edilmesi gereken bir diğer husus ise kullanıldığı bağlamdır. Klasik literatüründeki kullanım alanlarından yola çıkarak argümanın cana müdahalenin söz konusu olduğu ve bedene zarar verici nitelikli müdahaleler hakkında kullanılması daha isabetli görünmektedir. Bu sebeple salt güzelleşme maksadı taşıyan estetik cerrahi müdahalelerin meşru olmadığını göstermek için mülkullah argümanının kullanılması uygun gözükmektedir. Ancak canın tehlikeye atılmadığı ve bedene herhangi bir zarar verilmediği güzellik amaçlı müdahalelerde bu argüman kullanılırken temkinli davranmak daha doğru olacaktır. Argümanı bedene estetik müdahaleler hakkında kullanırken söz konusu hususlara dikkat etmek, hükmün doğru biçimde gerekçelendirilebilmesi bakımından son derece önemli görünmektedir. Bu kapsamda bedene müdahale tartışmalarında kullanılan argümanların bütüncül bir bakış açısıyla eleştirel biçimde ele alındığı benzer çalışmaların çoğaltılması, alandaki yöntem belirsizliğinin doldurulmasına yardımcı olacaktır.

Kaynakça

- Abdülkâdir, Muhammed. "Zirâatü'l-a'dâ ve Hükmüha fi's-Şerîati'l-İslâmiyye". *Mecelletü Mecmai'l-Fıkhi'l-İslâmî* 6 (1990), 1311-1315.
- Ali el-Kâri, Muhammed. *Fethu Bâbi'l-Înâye bi Şerhi Kitâbi'n-Nukâye*. Kâhire: Mektebü'l-Matbûati'l-İslâmiyye, ts.
- Askalânî, İbn Hacer. *Fethu'l-Bârî bi Şerhi'l-Buhârî*. Mısır: Mektebetü's-Selefiyye, 1970.
- Aynî, Bedreddin. *el-Binâye Şerhu'l-Hidâye*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2000.
- Bağdâdî, Hatîb. *el-Fakîh ve'l-Mütefekkih*. Suûdi Arabistan: Dâru İbni'l-Cevzî, 2000.
- Basrî, Ebû'l-Hüseyin. *el-Mu'temed fi Usûli'l-Fıkıh*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1982.
- Beauchamp, Tom L. - Childress, James F. *Biyomedikal Etik Prensipleri*. çev. M. Kemal Temel. İstanbul: Betim Kitaplığı, 2017.
- Berg, Jessica. "Owning Persons: The Application of Property Theory to Embryos and Fetuses". *Faculty Publications* 173 (2005).
- Brenkert, George G. "Self-Ownership, Freedom and Autonomy". *The Journal of Ethics* 2/1 (1998).
- Bûtî, Muhammed Saîd Ramazan. *Kazâyâ Fıkhiyye Muâsıra*. Dımaş: Mektebetü'l-Fârâbî, 1994.
- Câf, Enver Ebû Bekr Hevânî. *Medâ Şer'iyyeti Cirâhati't-Tecmîl ve Mes'uûiyyetü'l-Etîbbâ: Dirâse Mukârene*. Kâhire: Dâru'l-Kütübi'l-Kânûniyye, 2010.
- Cessâs, Ebû Bekr er-Râzî. *el-Fusûl fi'l-Usûl*. Kuveyt: Vizâratü'l-Evkâf, 1994.
- Collective, Boston Women's Health Book - Norsigian, Judy. *Our Bodies, Ourselves*. Nex York: Atria Books, 2011.
- Dağcı, Şamil. "Hükûmet-i Adl". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 18/463-464. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Debûsî, Ebû Zeyd Abdullah (Ubeydullah) b. Muhammed b. Ömer b. İsâ. *Takvîmü'l-Edille*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2001.
- Dickenson, Donna. *Property in the Body: Feminist Perspectives*. Cambridge: Cambridge University Press, 2017.
- Douglas, Simon. "The Argument for Property Rights in Body Parts: Scarcity of Resources". *Journal of Medical Ethics* 40/1 (2014), 23-26.
- Ellis, Harold - Abdalla, Sala. *A History of Surgery: Third Edition*. New York: CRC Press, 2018.
- Erkoç Baydar, Tuba. "Bedenden Cesede İnsan Onuru: Fıkhi Perspektiften Bir Analiz". *Fıkıh ve Biyoetik: İslam Hukuku Bakımından Tıbbi Konularda Karar Verme Süreci-2*. 105-122. İstanbul: İSAR Yayınları, 2021.
- Erkoç Baydar, Tuba. *Fıkıhî Açısından Ötanazi ve Tedavinin Esirgenmesi*. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2017.
- Fevzân, Sâlih b. Muhammed. *el-Cirâhatü't-Tecmîliyye: Arzun Tıbbî ve Dirâse Fıkhiyye Mufasssala*. Riyad: Dâru't-Tedmûriyye, 2008.
- Foster, Charles. "Dignity and the Use of Body Parts". *Journal of Medical Ethics* 40/1 (2014), 44-47.
- Görgün, Hilal. "Şa'râvî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 38/350-351. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Griffith, Richard. "Death and the Body as Property". *British Journal of Community Nursing* 21/4 (Nisan 2016).
- Hacak, Hasan. "İslam Hukukunda Kişi ve Kişilik (Zimmet) Kavramı". *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 65 (2023).
- Hacak, Hasan. "Mülkiyet". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 31/541-546. Ankara: TDV Yayınları, 2020.
- Haddâd, Ebû Bekr. *el-Cevheretü'n-Neyyire*. Dersâadet: Matbaa-i Hayriyye, 1905.
- Hamdy, Sherine. *Bedenlerimiz Allah'a Ait*. çev. Uğur Gezen. İstanbul: Açılım Kitap, 2017.
- Hamdy, Sherine. *Our Bodies Belong to God: Organ Transplants, Islam, and the Struggle for Human Dignity in Egypt*. California: University of California Press, 2012.
- Hardcastle, Rohan. *Law and the Human Body*. London: Bloomsbury Publishing, 2007.
- Hîti, Abdüssettar İbrahim. "el-Cirâhatü't-Tecmîliyye, Davâbituha ve't-Tekyîfü'l-Fıkıhî Lehâ". *Câmiatü'l-İmâm Muhammed Bin Suud el-İslâmiyye*, 2010.
- Hua, Wen. *Buying Beauty: Cosmetic Surgery in China*. Hong Kong: Hong Kong University Press, 2013.
- ISAPS, International Society of Aesthetic Plastic Surgery. *ISAPS International Survey on Aesthetic/Cosmetic Procedures Performed in 2023*. https://www.isaps.org/media/rxnfqibn/isaps-global-survey_2023.pdf
- İbn Âbidîn, Muhammed Emîn. *Reddül-Muhtâr ale'd-Dürri'l-Muhtâr*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1992.
- İbn Dakîkul'îd, Takiyyüddin. *İhkâmü'l-Ahkâm Şerhi Umdeti'l-Ahkâm*. Beyrut: Dâru Âlemi'l-Kütüb, 1987.
- İbn Nuceym, Siracüddin Ömer b İbrâhim b Muhammed Mısri. *en-Nehru'l-Fâik Şerhu Kenzi'd-Dekâik*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2002.
- İbn Nuceym, Zeynüddin. *el-Bahrü'r-Râik Şerhu Kenzi'd-Dekâik*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1997.
- İbnü'l-Attâr, Ebû'l-Hasan Alaeddin Ali b İbrâhim b Dâvud. *el-Udde fi Şerhi'l-Umde*. Beyrut: Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 2006.

- Karadâvî, Yusuf. *el-Halâl ve'l-Harâm fi'l-İslâm*. Kâhire: Mektebetü Vehbe, 2012.
- Kâsânî, Ebû Bekr Alaeddin. *Bedâiu's-Sanâi' fî Tertîbi's-Şerâi'*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1986.
- Kazmâr, Nâdiye Muhammed. *el-Cirâhatü't-Tecmîliyyetü'l-Cevânîbü'l-Kânûniyye ve's-Şer'iyye: Dirâse Mukârene*. Amman: Dâru's-Sekâfe, 2010.
- Köksal, A. Cüneyd. "Hanefî Fıkıh Düşüncesinde Vücub-Eda Ehliyet Ayırımı ve Bu Ayırımla İlişkili İki Mesele". *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (Darulfunun İlahiyat)* 25 (2011).
- Kudûrî, Ebû'l-Hüseyn Ahmed. *et-Tecrîd*. Kâhire: Dâru's-Selâm, 2006.
- Kuzenski, Walter. "Property in Dead Bodies". *Marquette Law Review* 9/1 (1924).
- Locke, John. *Two Treatises of Government*. Londra: Everyman Paperbacks, 1993.
- McCarthy, George E. "Natural Law and Natural Rights in Locke: Indifference and Incoherence of Liberalism". Leiden: Brill, 2017.
- Merğînânî, Burhaneddin. *el-Hidâye Şerhu Bidâyeti'l-Mübtedî*. Pakistan: Mektebetü'l-Büşra, 2011.
- Mevsîlî, Ebû'l-Fazl Mecdüddin Abdullah b. Mahmûd b. Mevdud. *el-İhtiyâr li-Ta'lîl'l-Muhtar*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1937.
- Neccâr, Yâsir Abdülhamid Muhammed. *Ahkâmü'l-Cirâhati't-Tecmîliyye fî Mîzânî'l-Fıkhi'l-İslâmî: Dirâse Fıkhiyye Mukârene*. İskenderiye: Mektebetü'l-Vefâi'l-Kanûniyye, 2016.
- Olasky, Marvin - Savas, Leah. *The Story of Abortion in America: A Street-Level History, 1652-2022*. Wheaton: Crossway, 2023.
- Özaykal, Merve. *İslam Hukukuna göre Beden Üzerinde Tasarruf ve Organ Nakli*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2017.
- Quigley, Muireann. *Self-Ownership, Property Rights and the Human Body: A Legal and Philosophical Analysis*. Cambridge: Cambridge University Press, 2018.
- Sachedina, Abdulaziz. *Islamic Biomedical Ethics: Principles and Application*. Oxford: Oxford University Press, 2009.
- Sal'âdî, Menâl binti Selîm. "el-Cirâhatü't-Tecmîliyye: Ahkâmüha ve Davâbituhâ". *Mecelletü Merkezi'l-Buhûs ve'd-Dirâsâtî'l-İslâmiyye* 31 (2012), 581-624.
- Santoni-Rugiu, Paolo - Sykes, Philip J. *A History of Plastic Surgery*. Berlin: Springer, 2007.
- Scheper-Hughes, Nancy - Loïc Wacquant (ed.). *Commodifying Bodies*. Londra: SAGE Publications Ltd, 2002.
- Semerkindî, Ebû Bekr Alaeddin Muhammed. *Tuhfetü'l-Fukahâ*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1984.
- Serahsî, Ebû Bekr Şemsüleimme Muhammed. *el-Mebsût*. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1993.
- Serahsî, Ebû Bekr Şemsüleimme Muhammed. *Usûlü's-Serahsî*. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1975.
- Siğnâkî, Hüsameddin. *en-Nihâye fî Şerhi'l-Hidâye*. Mekke: Merkezü Câmîati Ümmi'l-Kurâ, 2016.
- Şeyhizâde Damad Efendi, Abdurrahman Gelibolulu. *Mecmau'l-Enhur fî Şerhi Mültekâ'l-Ebhur*. İstanbul: Mekteb-i Sanayi Matbaası, 1891.
- Şinkîti, Muhammed b. Muhammed Muhtâr b. Ahmed Mezid. *Ahkâmü'l-Cirâhati't-Tıbbiyye ve'l-Âsârü'l-Müterettibe Aleyhâ*. Şârika: Mektebetü's-Sahâbe, 1994.
- Şîrâzî, Ebû İshak Cemaleddin İbrâhim b. Ali. *et-Tefsîr fî Usûli'l-Fıkıh*. Dîmeşk: Dâru'l-Fıkr, 1980.
- Şübeyr, Muhammed Osman. *Ahkâmu Cirâhati't-Tecmîl fî'l-Fıkhi'l-İslâmî*. Kuveyt: Mektebetü'l-Felâh, 1989.
- Zeydân, Abdülkerim. *el-Mufasssal fî Ahkâmi'l-Mer'e ve'l-Beytü'l-Müslim fî's-Şer'ati'l-İslâmiyye*. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1992.
- Zeylaî, Fahreddin Osman. *Tebyînü'l-Hakâik fî Şerhi Kenzi'd-Dekâik*. Bulak: el-Matbaatü'l-Kübra'l-Emiriyye, 1897.

Makale Bilgi Formu

Yazarın Notu: Bu makale, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Hukuku Ana Bilim Dalı'nda devam etmekte olan "Fıkhi Açından Bedene Estetik Müdahale" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

Bu çalışma TÜBİTAK tarafından "122K853" numaralı proje ile desteklenmiştir. Verdiği destekten ötürü TÜBİTAK'a teşekkürlerimizi sunarız. Makalenin hazırlanma ve revize edilme sürecinde katkı sunan Doç. Dr. Merve Özaykal ve Dr. Öğr. Üyesi Tayyibe Güner'e içten teşekkürlerimi sunuyorum.

Çıkar Çatışması Bildirimi: Yazar tarafından potansiyel çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Destek/Destekleyen Kuruluşlar: Bu çalışma, TÜBİTAK 1001 Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Projeleri kapsamında desteklenen 122K853 numaralı, "Fıkıh, İnsan Onuru ve Beden" başlıklı projeden hareketle hazırlanmıştır.

İntihal Beyanı: Bu makale *iThenticate* tarafından taranmıştır.